

ORSAM Rapor No: 81
THE BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 15, Ekim 2011

BÜYÜK GÜÇLERİN
AFGANİSTAN POLİTİKALARI
GREAT POWER POLITICS ON AFGHANISTAN

АФГАНСКАЯ ПОЛИТИКА МИРОВЫХ ДЕРЖАВ

سیاسات القوی العظمی حول افغانستان

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
Центр стратегических исследований Ближнего Востока

THE BLACK SEA INTERNATIONAL CENTER FOR RESEARCH AND DIALOGUE

BÜYÜK GÜÇLERİN AFGANİSTAN POLİTİKALARI

GREAT POWER POLITICS ON AFGHANISTAN

АФГАНСКАЯ ПОЛИТИКА МИРОВЫХ ДЕРЖАВ

سیاسات القوی العظمی حول افغانستان

ORSAM Rapor No: 81
The Black Sea International Rapor No: 15

Ekim 2011

ISBN: 978-605-5330-01-9

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2011

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaŐtırmıŐtır.

Ortadoğu’ya BakıŐ

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barıŐçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barıŐın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaŐmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarını sürdürmelidir. CepheleŐen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaŐtırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaŐtırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algımasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatici bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözümler önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaŐtırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaŐtırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Takdim.....	4
Özet.....	5
1. ABD'nin Afganistan Politikası.....	6
ABD'nin Bölgeyle İlgili Çıkarları ve Öncelikleri	7
Sonuç	9
2. Çin'in Afganistan Politikası.....	10
Çin'in Bölgeyle İlgili Çıkarları ve Öncelikleri	10
Sonuç	12
3. Rusya'nın Afganistan Politikası.....	13
Rusya'nın Bölgeyle İlgili Çıkarları ve Öncelikleri.....	15
Sonuç	17
Kaynakça.....	18

TAKDİM

11 Eylül saldırılarının onuncu yılına girdiğimiz şu günlerde Ortadoğu'nun gündeminde bir hayli yeni öge olmasına rağmen, on yıl önceki terör saldırılarının halen etkisini sürdürdüğünü tespit etmek mümkündür. Bu etkiler uluslararası ilişkilerden bölgesel güvenliğe birçok alanda gözlemlenmektedir. Arap Baharı olarak adlandırılan gelişmelerin hemen öncesinde ABD'nin dış politika gündeminin en önemli maddesi olan Afganistan sorunu bugün pek önplanda olmasa bile bahsedilen etkiler sebebiyle kendini Ortadoğu ve Güney Asya gündemine dayatacaktır.

NATO ve ABD birliklerinin Afganistan'dan çekilme takviminin Temmuz 2011 itibariyle başlaması ve Afganistan ve Pakistan'ı sarsan terör saldırılarının devam etmesi, Obama'nın Aralık 2009 itibariyle açıkladığı stratejide önemli bir yer tutan Afganistan güvenlik kuvvetlerinin kapasitesinin geliştirilmesi konusunda mevcut soru işaretlerine yenilerini eklemiştir. Bunun yanı sıra Mayıs 2011'de ABD'nin Pakistan topraklarında gerçekleştirdiği ve Üsâme bin Ladin'in öldürülmesiyle sonuçlanan operasyon Pakistan'ın ABD ile ilişkilerini sarsmıştır. Bu ortamda iki ülkede istikrar ve güvenlik çabalarını zora sokmaktadır.

Güney Asya'da bölgesel güvenliği derinden etkileyen ve etkileyecek olan Afganistan sorununun bir başka önemi ise bu sorunun etkilerinin sadece Afganistan'da kalmamasından kaynaklanmaktadır. Coğrafi konumu itibariyle Afganistan sadece Güney Asya değil aynı zamanda Orta Asya ve Ortadoğu'yu da etkileyebilecek sonuçlara yol açan gelişmelere geçmişte sahne olmuştur ve gelecekte de olacağı düşünülmektedir.

Bu konuda pek çok soru mevcuttur. Afganistan merkezi hükümetinin geleceği ne olacak? Taliban'ın yükselişi gerek Afganistan bağlamında gerekse de bölgesel bağlamda neler ifade edecek? Afganistan'da durumun kötüleşmesi halihazırda Arap Baharı'nın sarstığı Ortadoğu'yu nasıl etkileyecek? Bütün bu gelişmeler ABD'nin ve Çin ve Rusya gibi yükselen güçlerin bölge politikalarını nasıl etkileyecek?

ORSAM olarak Afganistan sorununa olan ilgimizi yakından sürdürüyoruz. Çalışmalarımız kapsamında hazırlamış olduğumuz raporu araştırmacıların ve ilgililerin dikkatine sunuyoruz.

Saygılarımızla

Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
The Black Sea International
Koordinatörü

Hasan Kanbolat
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: ORSAM

BÜYÜK GÜÇLERİN AFGANİSTAN POLİTİKALARI

Özet

- ABD, Afganistan'daki askeri varlığı ve siyasi nüfuzu sayesinde Güney Asya ve Orta Asya arasında bir kesişim noktasında bulunmaktadır.
- Ekonomik sıkıntıların ABD'nin deniz aşırı girişimlerini kısıtlayabileceğinin öngörüldüğü bir ortamda ABD açısından temel öncelik bu bölgedeki hayati çıkarlarını mümkün olabilen en az maliyetle koruması olacaktır.
- Bölgenin ABD ve müttefiklerine saldırı düzenleyebilecek terör örgütlerinin bir üssü haline gelmesini önlemek
- Kitle imha silahlarının terör örgütlerinin eline geçmesini engellemek
- Pakistan ve Hindistan arasında muhtemel bir nükleer savaşı önlemek
- El Kaide'nin hem örgütsel hem de ideolojik etkisinin sınırlanması
- Pakistan'da istikrarın desteklenmesi
- Afganistan'daki çatışmanın bitirilmesi
- Bölgesel çatışma riskinin minimize edilmesi
- Çin'in mevcut Afganistan politikası değerlendirildiğinde ise üzerine oturduğu stratejinin güvenlik boyutu olmasına rağmen daha çok ekonomik boyutunun önplana çıktığı tespit edilmektedir.
- Çin'in Afganistan'a yönelik işgalin ve yeni yönetimin ilk yıllarındaki ilgisizliği sonraki dönemde yerini ekonomik ilişkilerin yoğunlaştığı bir döneme bırakmıştır. Çin son dönem itibariyle Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için ciddi çaba sarf etmektedir.
- Afganistan'ın Çin açısından ekonomi ve güvenlik alanlarında önemi büyük olmasına rağmen Çin'in Afganistan'a dair kapsamlı ve etraflı bir stratejiden yoksun olduğu değerlendirilmektedir.
- Rusya'nın gelecekte nasıl bir Afganistan politikası izleyeceğini saptamak çok zor değildir, çünkü Moskova'nın hem Orta Asya hem Güney Asya siyaseti Sovyetler döneminden beri çok da değişmeyen bir görüntü sergilemektedir.
- Rusya'nın dış politikasında Afganistan, ABD, Çin, Hindistan ve Pakistan denklemine dönüşülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir değişkendir

1. ABD'nin Afganistan Politikası

Afganistan'ın mevcut durum itibariyle Amerika Birleşik Devletleri açısından ne mana ifade ettiğini değerlendirebilmek için öncelikle ABD'nin bu geçmişi çatışmalarla örülmüş ülkede hangi sebeplerden ötürü sorumluluklar altına girdiğini irdelemek gerekmektedir. Son otuz yılda iki önemli tarihi olay Afganistan'ın ABD açısından önemini gösterir. Birincisi 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi, ikincisi ise 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırıdır. Bu iki olay uluslararası politika açısından farklı dönemlerde cereyan etmiştir. Sovyetlerin Afganistan işgali esnasında dünya politikasının iki kutuplu olduğu kabul edilmekteydi. Azımsanmaması gereken bir Bağlantısızlar Hareketi bulunsa da ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin dünyanın birçok bölgesinde belirleyici bir nüfuzu vardı. Bu sebeple Sovyetler Birliği'nin Kabil'deki müttefik hükümetini korumak amacıyla attığı adım, bölgesel bir gelişmenin ötesine varan etkilere yol açmıştır. O günkü stratejik bakıştan değerlendirildiğinde Sovyet işgalinin Hint Okyanusu'na açılan ve dünya petrol ticareti açısından önemli bir su yolu olan Basra Körfezi'ne doğru bir hamle olarak görülmesi mümkündür. Bilindiği gibi, ABD, Suudi ve Pakistanlı istihbarat servislerinin de işbirliğiyle Sovyet işgaline karşı örtülü bir mücadeleye girişmiştir.

Amerika ve Pakistan tarafından desteklenen Afgan direnişi Sovyet işgal güçlerine ağır kayıplar verdirmiştir. Ancak Afgan direnişi birleşik bir karakter taşımamıştır. Daha ziyade merkezi bir niteliği olmayan ve coğrafi açıdan dağınık grupların gayri-nizami harp teknikleri vasıtasıyla yürüttükleri mücadele sadece işgalin sonunu değil aynı zamanda Afganistan devlet mekanizmasının da çöküşünü beraberinde getirmiştir. Ayrıca, yaklaşık on yıl süren çatışma ortamı Afganistan toplumunun yaşam koşullarını da derinden etkilemiştir. İşgalin sona ermesinden sonra Afganistan ciddi bir derecede yardıma muhtaç iken ABD ve uluslararası toplumun dikkati başka yöne kay-

mıştır. 1980'lerin sonunda Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmeler, Sovyetlerin güneye ilerleyişinin önünün kesildiği bir ortamda esas gündem maddesi olmuş ve Afganistan unutulmuştur.

Afganistan tekrar 2001'den sonra ABD'nin gündeminde ağırlık kazanmıştır. El Kaide örgütü Amerikan gücünün ekonomik ve siyasi sembollerine saldırılar düzenlemiştir. Saldırıların ABD dış politikası açısından derinden etkileri olmuştur. NATO Anlaşmasının bir üyesine yönelik saldırıları tüm üyelerine karşı yapılmış saldırılar olarak kabul edilmesini sağlayan 5. Maddesi geçerli kılınmıştır. Bu süreçte, ABD el Kaide'ye karşı küresel ölçüde bir mücadeleye girişmiştir. Bu mücadelenin ilk aşaması Afganistan'da yer almıştır. Afganistan'da 1990'lar boyu süren kanlı iç savaş Taliban'ın zaferiyle sonuçlanmıştır. Sadece Suudi Arabistan ve Pakistan tarafından tanınan Taliban yönetimi topluma yönelik sert tutum ve politikalarından ötürü kötü bir üne sahipti. Katı dini tutum ve ilkeleri Taliban yönetimini el Kaide ve Afganistan direnişinde önemli roller üstlenmiş Üsâme bin Ladin ile yakınlaştırmıştır. Afganistan'daki bağlantıları ve direniş esnasındaki silah arkadaşlıkları vasıtasıyla Üsâme bin Ladin Taliban ve birçok silahlı grubun desteğini sağlamayı başarmıştır. ABD, Taliban yönetiminden Üsâme bin Ladin'i teslim etmesini istemiştir. Bu isteğin reddedilmesinin üzerine ABD, Taliban'ın 11 Eylül saldırılarının sorumluluğunu paylaştığını iddia ederek, geniş bir uluslararası koalisyon desteğiyle Sonsuz Özgürlük Harekatı'nı başlatmış ve Taliban yönetimini devirmiştir. Bu süreçte, 2003 yılındaki Irak işgalinden ötürü, ABD'nin Afganistan'a olan ilgisi tekrar azalmıştır.

Barak Obama'nın başkanlık dönemiyle birlikte Afganistan ABD dış politika gündeminin üst sıralarına tekrar oturmuştur. Bunun sebebi, Taliban'ın Koalisyon güçlerine ve Afgan merkezi hükümetine karşı yürüttüğü direnişin, işgalin sekiz yılında elde edilen ilerlemeyi tehdit eder boyuta gelmesidir. Bu

sekiz yılda pek fazla ilerleme kaydedilmemiş olsa bile, ABD açısından Taliban'ın etkinliği Afganistan'ın kaybedilmesine yol açabilecek düzeye erişmiştir. Obama yönetimi mevcut durumu uzun bir süre değerlendirdikten sonra bir Afganistan stratejisi geliştirmiştir. Barak Obama tarafından 1 Aralık 2009'da, West Point Askeri Akademisi'ndeki konuşmasında açıklanan bu stratejiye göre:

- Taliban'ın ilerleyişini durdurmak ve onu askeri açıdan yenilgiye uğratabilmek için Afganistan'a 30.000 kadar ek askeri birlik gönderilecektir,
- Afgan güvenlik güçlerinin eğitim düzeyi ve kapasitesi geliştirilecek ve sorumluluk alabilecek düzeye getirilecektir,
- Afganistan'daki çatışmanın sona erdirilmesi için bölge devletlerinin katkıları teşvik edilecektir,
- Afganistan'dan çekilme süreci, güvenlik sorumluluğunun Afganistan güçlerine devredilmesiyle birlikte Temmuz 2011'de başlayacaktır.

Afganistan'da ve ABD'nin El Kaide ile mücadelesinde geline aşama itibariyle son durum ABD'nin sadece Afganistan değil genel anlamda Güney Asya politikası bakımından önem arz etmektedir. Üsâme bin Ladin'in öldürülmesi ve Afganistan'dan askeri birliklerin çekilmesinin başlaması bölgedeki ABD askeri varlığı ve siyasi nüfuzu açısından yeni bir değerlendirmeyi beraberinde getirecektir. Bu değerlendirmenin sonucu itibariyle ABD'nin Güney Asya ve Afganistan stratejisi önünde hem risk hem de fırsatların yer alacağı söylenebilir. Güney Asya'ya yönelik bir stratejinin, bu bölgenin çevre bölgelerle etkileşimini hesaba katmayı gerektirmesi bakımından, ABD Afganistan politikalarını bölgesel jeopolitik bakımından yeniden değerlendirmek durumunda kalacaktır. Böyle bir değerlendirme ise öncelikle bölgede ve Afganistan'da ABD'nin çıkar ve önceliklerini belirlemek yoluyla mümkündür.

ABD'nin Bölgeyle İlgili Çıkarları ve Öncelikleri

ABD, Afganistan'daki askeri varlığı ve siyasi nüfuzu sayesinde Güney Asya ve Orta Asya arasında bir kesişim noktasında bulunmaktadır. Ekonomik sıkıntıların ABD'nin deniz aşırı girişimlerini kısıtlayabileceğinin öngörüldüğü bir ortamda ABD açısından temel öncelik bu bölgedeki hayati çıkarlarını mümkün olabilen en az maliyetle koruması olacaktır.

Bölgenin ABD ve müttefiklerine saldırı düzenleyebilecek terör örgütlerinin bir üssü haline gelmesini önlemek

Bu bölgede ABD'nin güvenlik açısından en önde gelen çıkarı, ABD'ye karşı saldırıda bulunabilecek terör örgütlerinin etkinliğini engellemektir. 2001 itibariyle sadece el Kaide söz konusu olsa da bugün Leşker-i Tayyibe, Tehrik-i Taliban Pakistan gibi örgütlerin ABD'ye karşı eylemlerde bulunabilmesi ihtimal dahilindedir. Her ne kadar el Kaide, liderinin ölümü dahil olmak üzere, önemli kayıplara uğramış olsa da halen ABD açısından güvenlik tehdidi oluşturabilecek kapasitededir. ABD, el Kaide'nin ve onunla benzer zihniyeti ve operasyon anlayışını paylaşan terör örgütlerinin faaliyetlerini kısıtlamak ve bu örgütleri dağıtmak üzere bölge devletleriyle işbirliği halinde çalışmak durumundadır. Özellikle Afganistan ve Pakistan bu açıdan ABD'nin kritik önem atfettiği ülkeler arasındadır.

Kitle imha silahlarının terör örgütlerinin eline geçmesini engellemek

Güney Asya'da Hindistan ve Pakistan nükleer silahlara sahip iki devlettir. Varsayımsal anlamda her iki devletten de nükleer silahların yayılması riski bulursa da, Pakistan'ın bu açıdan daha riskli bir durumda olduğu değerlendirilmektedir. Pakistanlı Abdul Qadeer Khan'ın nükleer silahların yayılmasına yönelik faaliyetlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Pakistan'da köktenciliğin yüksekliği ve artan istikrarsızlık, bu devletin nükleer kapasitesi-

nin güvenliği açısından ciddi sor işaretleri doğurmaktadır. El Kaide ve diğer terör örgütleri Pakistan'ın nükleer kapasitesine erişim arayışı içerisinde olmuştur. Nükleer tesislerdeki bir güvenlik zaafı, köktenci örgütlerin sızması, Pakistan hükümetinin devrilmesi gibi riskler Pakistan'ın nükleer silahları ve teknolojisinin tehlikeli aktörlerin eline geçmesiyle sonuçlanabilecektir.

Pakistan ve Hindistan arasında muhtemel bir nükleer savaşı önlemek

1947'den bu yana Pakistan ve Hindistan üç kere savaşmış ve ayrıca Keşmir üzerinde gayri-nizami bir çatışma içerisinde bulunmuşlardır. Bu çatışmanın hem insan hayatı üzerinde hem de bölgesel istikrar ve güvenlik üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Ayrıca bölgesel terörizmin yükselişi ve iki ülkenin silahlanma yarışı da bu çatışma ile doğrudan alakalıdır. Her iki ülkenin büyük nükleer silah kapasiteleri bulunmaktadır. İki devlet de nükleer caydırıcılık konusunda minimum politikalar izleyeceklerini açıklamalarına rağmen, kapasitelerini ve füze sistemlerini geliştirmektedir. Ayrıca her iki devletin de nükleer silahların ilk kullanımı konusundaki politikaları belirsizdir. Bu durum, bir savaş ihtimalinde nükleer silahların kullanımının riskini yükseltmektedir. Bölgede güç dengesinin korunması ve bir nükleer savaş ihtimalinin önlenmesi ABD açısından hayati önem taşımaktadır. Hindistan ve Pakistan arasında bir nükleer çatışma çok büyük can kayıplarına yol açacağı gibi küresel ekonomiyi sarsacak ve her iki ülkeyi de ciddi anlamda istikrarsızlaştıracaktır. Pakistan'da istikrarsızlık ülke bütünlüğünü doğrudan etkileyebilecek ve devletin nükleer kapasitesi üzerindeki kontrolünü zayıflatabilecektir. 2008'deki Mumbai saldırılarının da gösterdiği gibi, köktenci terör örgütlerinin gerçekleştirdiği saldırılar iki devleti savaşın eşiğine getirme riski taşımaktadır.

ABD'nin bölgedeki temel öncelikleri önümüzdeki dönemde Afganistan dahil olmak üzere tüm Güney Asya'da ABD politikalarının

güdüleyici unsurları olacaktır. Bunların yanı sıra, daha spesifik anlamda ABD'nin güvenlik ve ekonomi alanlarındaki çıkarlarına da değinmek gerekmektedir.

El Kaide'nin hem örgütsel hem de ideolojik etkisinin sınırlanması

Üsâme bin Ladin'in ölümünden sonra el Kaide veya bağlantılı örgütler tarafından gerçekleştirilecek terör saldırılarının önlenmesi ABD'nin güvenliği açısından önem verdiği bir husustur. Afganistan ve Pakistan'daki el Kaide varlığının devamı, bu örgütün 2001'den bu yana ideolojisini ve dünya görüşünü propaganda etmedeki başarısını göstermektedir. Aynı zamanda sadece el Kaide'nin fiziksel varlığı değil, benzer örgütler üzerindeki etkisi ve bu örgütlerin el Kaide'den ilham alması terörizm kaynaklı güvenlik tehdidinin bir başka boyutudur. Nitekim Pakistan'daki Leşker-i Tayyibe ve Tehrik-i Taliban Pakistan gibi terör örgütlerinin ulaştıkları etkinlik düzeyi bu tehdidi somut halde göstermektedir. El Kaide her ne kadar zayıf düşmüş olsa da bu tür örgütler üzerindeki nüfuzu hem eylemliliği hem de propaganda faaliyetlerinin devamını sağlamaktadır. ABD'nin terörle mücadele faaliyetlerine gereken kaynakları ayırıp gereken önceliği vermesi güvenlik çıkarları açısından büyük önem taşımaktadır.

Pakistan'da istikrarın desteklenmesi

Pakistan büyük sıkıntılar yaşayan bir devlettir. Bu devlet, Amerika'nın güvenlik konularında önemli bir müttefikidir. Aynı zamanda Pakistan'da birçok terör örgütü ve radikal İslamcı parti bulunmaktadır. Bahsedildiği üzere Pakistan'ın nükleer silahlara sahip bir ordusu da mevcuttur. Ülkede iç aktörlerin arasındaki çatışmalar büyük ölçüde istikrarsızlaştırıcı bir etki yaratmaktadır. Sınır bölgelerinde Peştun kabileler arasındaki etkili olan Taliban, Sind vilayetindeki etnik çatışma, Belucistan'daki ayrılıkçı hareket ve olumsuz sosyo-ekonomik koşullar Pakistan için ciddi risk faktörleridir. Ayrıca Pakistan hakkında çok güçlü bir

Amerikan karşıtı hissiyat hakimdir. Devletin otoritesi ülkenin her yerinde hakim olmadığı gibi, otorite boşluğu yaşanan kesimlerde militan gruplar etkinliğini sürdürmektedir. 2006'daki Lal Mescid olayında görüldüğü gibi militan grupların etkinliği kimi zaman başkent İslamabat'a kadar ulaşabilmektedir. Pakistan'da devlet otoritesinin çöküşü, bir halk ayaklanması veya ağır ekonomik bunalımın etkileri hem ABD hem de bölge devletleri açısından son derece olumsuz olacaktır.

Afganistan'daki çatışmanın bitirilmesi

Üsâme bin Ladin'in ölümünün Taliban üzerindeki etkisinin ne olacağı henüz kestirilemeye bile Taliban ile müzakerelerin şimdi daha kolay yürütülebileceği ihtimal dahilindedir. Gene de Amerika Afgan güvenlik güçlerinin kapasite artırımını desteklemeye devam etmelidir. Ayrıca Hamit Karzai liderliğindeki Afgan merkezi hükümeti de desteklenmeli ve güçlendirilmelidir. Afganistan'da mevcut durum itibarıyla yerel siyasette güçlü olan savaş lordları ve siyasetçilerin etkisi merkezi hükümet lehine değişmelidir. ABD Afganistan'daki asker varlığını azaltırken bir yandan da bazı olumsuz gelişmeleri önleyecek bir yapılanmayı Afgan hükümetiyle birlikte inşa etmek durumundadır. Bunlar, iç savaşın önlenmesi, Afganistan'da bölgesel güçlerin olumsuz nüfuzunun çatışma ortamını körüklemesi ve devletin Taliban kontrolüne düşmesini engellenmesidir. Eğer bunlar sağlanmazsa, yaklaşık on senelik yeniden yapılanma sürecinin olabildiğince kısıtlı olan kazanımları da tersine çevrilecektir.

Bölgesel çatışma riskinin minimize edilmesi

Güney Asya, 20. Yüzyıl süresince savaşa dönüşme riski yüksek olan çatışmalara sahne olmuştur. Hattan birkaç sefer bu çatışmalar sıcak savaflara yol açmıştır. Bölgede gerek Afganistan ve Pakistan'ın içerisindeki çatışmalar, gerekse de Pakistan ve Hindistan arasındaki Keşmir sorunu bugün hala bölgesel güvenliği yakından ilgilendiren bir mahiyet-

tedir. Kabil'de Hindistan Büyükelçiliğine düzenlenen terörist saldırı ve 2008'deki Mumbai saldırılarının Pakistan ve Hindistan arasındaki krizin tırmanışını beraberinde getirmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi, nükleer silahlara sahip bu iki devletin bir sıcak savaşa girişmesinin bölgesel ve hatta uluslararası güvenlik üzerindeki etkileri ağır olacaktır. Bu bakımdan Afganistan'daki sorunun çözülmesi, Afganistan ve Pakistan'daki terörist grupların etkisinin kırılması ve Pakistan ve Hindistan arasında bir yumuşama sürecinin başlatılması ABD'nin bölgesel güvenlikle ilgili çıkarlarını yakından ilgilendirmektedir. Afganistan'daki ortamın Pakistan ve Hindistan'ın vekaleten bir mücadele yürütebilmesine imkan vermesi bu açıdan birincil önceliktedir.

Sonuç

2010 başından itibaren başlayan Amerikan asker artırımından bir mucize beklenemeyeceği açıktır. Zira 2011 yazı Afganistan açısından pek de sakin geçmemiştir. Mevcut durumda Taliban bazı önemli şehirler terk etmek zorunda kalsa bile henüz Afgan kuvvetlerinin başedebileceği bir düzeyde değildir. Taliban'ın düzenlediği saldırılar Afganistan'daki yeni yapılanmanın kırılma noktasına ciddi bir zaafa dönüştürmektedir. Üsâme bin Ladin'in öldürülmesiyle ABD el Kaide'ye karşı önemli bir zafer kazandığı iddia edilse de, el Kaide ve bağlantılı grupların etkinliğinin düştüğünü gözlemlemek henüz mümkün değildir. Afganistan ve Pakistan'da bu grupların saldırıları 2011 boyunca sürmüştür.

Bilindiği gibi Temmuz 2011 itibarıyla güvenlik sorumluluğunun Afganistan kuvvetlerine devredilmesi süreci başlamıştır. Amerika ağır bir finansal bunalım içerisinde denizaşırı güvenlik sorumluluklarını enaza indirgemek niyetindedir. Zira ABD, Libya'daki uluslararası müdahalede tam sorumluluk üstlenmekten kaçınmış ve Irak'tan çekilmesi de büyük ölçüde gerçekleşmiştir. ABD'nin gerek Ortadoğu gerekse de Güney Asya'daki fiili varlığının azaldığı bu dönemde Güney Asya'ya yönelik

çıkarlarının ve önceliklerinin korunmasına imkan sağlayacak bir ortamın mevcut olmadığı değerlendirilmektedir. Dahası Ortadoğu ve Güney Asya'da mevcut sorunlar hız kesmeden devam ederken diğer yandan Arap Baharı olarak adlandırılan gelişmeler ciddi bir istikrarsızlık ve belirsizlik atmosferi yaratmaktadır.

ABD açısından bölgeye dair iyimser ihtimallerden bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması Amerika'nın on yıllık fiili varlığının sonrasında hala sıkıntı yaratan bir husustur. Olumlu adımlar atılsa bile, görünen tabloda terörle mücadelede belirleyici bir zafer kazanılmadığı barizdir. Bölgesel jeopolitik dengeler de hassas dengeler üzerinde durmaktadır. Pakistan ve Hindistan arasındaki ilişkilerin istikrarlı bir yumuşama rotasına girdiğini söylemek de güçtür. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde ABD'nin ağır finansal bunalım koşullarında Güney Asya'da çıkarlarını eskisi gibi koruyabilmesi zor görünmektedir.

2. Çin'in Afganistan Politikası

Çin 20. yy. boyunca Afganistan ile düşük seviyelerde ilişkilere sahip olmuştur. Çin ile Afganistan arasında 1955 yılında kurulan diplomatik ilişkiler, 1978 itibarıyla Afganistan'ın Sovyetler yörüngesine girmesiyle bir hayli bozulmuştur. Soğuk Savaş bağlamında Çin'in Afganistan siyaseti, Sovyetlerle olan ilişkileriyle paralel yürümüştür. Sovyetler'in dağılmasıyla Çin'in Afganistan'a ilgisi artmış ancak ülkedeki istikrarsızlık ve bölgesel güç dengeleri ilişkilerin normal seyrine dönmesine engel olmuştur. Bugün itibarıyla Çin'in Afganistan ile ilgili stratejik çıkar ve öncelikleri mevcuttur. Çin'in mevcut Afganistan politikası değerlendirildiğinde ise üzerine oturduğu stratejinin güvenlik boyutu olmasına rağmen daha çok ekonomik boyutunun önplana çıktığı tespit edilmektedir.

Çin'in Bölgeyle İlgili Çıkarları ve Öncelikleri

Çin'in Afganistan'ı güvenlik açısından nasıl değerlendirdiğine ilişkin olarak değinilme-

si gereken birkaç husus mevcuttur. 20. Yy'ın sonu ve 21. Yy'ın başı itibarıyla Çin, enerji ve doğal kaynaklar ihtiyacı arttığı ölçüde yeni arayışlar içerisinde olmuş ve hidrokarbon kaynaklarınca zengin olan Orta Asya'ya yönelmiştir. Orta Asya ülkelerine ve Çin'e komşu olan Afganistan içinde bulunduğu istikrarsızlık ve çatışma ortamı sebebiyle Çin'in enerji ticareti içerisinde bulunacağı devletleri tehdit etmektedir. Dolayısıyla Çin'in enerji güvenliğine yönelik Afganistan kaynaklı bir tehdidin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan Afganistan'daki zayıf devlet yapılanmasının ve istikrarsız durumun bölge devletlerine ve büyük güçlere müdahale olanağı tanıdığını söylemek son otuz yıl dikkate alındığında doğru bir tespit olacaktır. Çin'in askeri stratejik değerlendirmeleri bakımından ABD, Hindistan veya Rusya'nın Afganistan ve hatta Pakistan üzerindeki politikalarının Çin'in güvenliğini tehdit edebilecek boyutları olabileceği kıymetlendirilmektedir. Gene de Çin'in 2001'deki ABD işgaline açık bir şekilde karşı çıkmadığını belirtmek gerekmektedir. Afganistan'a yapılan ABD ve NATO müdahalesi ise kökten dinci yapılanmanın Uygur sorununa etkisini azaltması yönünden Çin tarafından olumlu değerlendirilmiş ve Çin pasif bir politika izlemeye başlamıştır. Bu politika, Çin'in aktif olarak Taliban sorunuyla ilgilenmediği, hatta bunu sorun olarak kabul etmediği yönünde bir kanaat oluştursa ve ABD ile aynı safta olmama iradesi olarak görülse de, asıl neden Taliban'ın Çin'in güvenliği için öncelikli tehdit olmaktan çıkması olmuştur.

Afganistan Çin'in Uygur Özerk Bölgesi'ne komşudur. Çin'in Türkçe konuşan ve kültürlerini koruyan Uygurlarla aşamadığı sorunları mevcuttur. Çin'in Uygur politikası Sincan'ın Afganistan'la sınırı olmasından dolayı izlediği Afganistan politikasıyla doğrudan ilgilidir. Temel olarak Çin'in korkusu Afganistan'daki kökten dinci yapılanmanın Uygur sorununa etkisidir. Taliban sorununun Uygur direnişi ile yakın ilişkisi olduğu düşüncesi Çin'i, Afganistan konusunda daha dikkatli bir dış politika izlemeye yönlendirmiştir. Afganistan'dan Sincan'a silahlı milislerin geçip geçmediği konusu temel güvenlik endişesidir.

Sovyetler Birliği'nin 1989'da Afganistan'dan çekilmesinden kısa bir süre sonra Sovyetlerin dağılmaya başlamasıyla bağımsızlığını ilan eden devletlerden ilham alan Uygurlar, Doğu Türkistan İslami Hareketi önderliğinde Çin'e karşı bağımsızlık savaşı vermeye başlamışlardır. Çin hükümetine göre bu hareket Afganistan'daki terörist kamplarında yetiştirilen Uygurlarla güçlenmiş ve yüzlerce Uygur Afganistan'dan gelerek harekete katılmıştır. Afganistan'daki Taliban da Uygur'ların mücadelesine koşulsuz destek vermiştir. Bu şartlarda Afganistan Çin tarafından terörist yetiştirip ülkesine gönderen bir ülke olarak değerlendirilmiştir. Bununla beraber Taliban'ın özellikle Pakistan tarafından kontrol edildiği düşünüldüğünde, Pakistan-Çin ilişkilerinin bu korkuyu biraz azalttığı söylenebilir.

Ancak Afganistan'da sürekli hale gelebilecek bir ABD veya NATO varlığı gelecekte Çin için sorun olarak görülebilecek ve ABD'nin giderek etkili hale gelen Pakistan ve Hindistan politikası Çin'i etkiler hale gelebilecektir. Bu düşünceyle Çin'in Afganistan politikasının önümüzdeki dönemde daha faal hale gelebileceği değerlendirilmektedir. Nitekim Afganistan'da ABD varlığının tek başına yapabileceği şeylerin sınırlı olması, ABD'yi Taliban sonrası Afganistan için bölge ülkelerinden destek istemeye zorlamıştır. Bush ve Obama yönetimleri Çin'den de bu yardımı açıkça talep etmişlerdir. Buna rağmen Çin halen Afganistan'ın güvenliği konusunda ilgisizliğini sürdürmektedir. Afganistan'a herhangi bir şekilde askeri birlik göndermeyen Çin'in ekonomik yatırımları Afgan ve Amerikan kuvvetlerince korunmaktadır. Dahası Çin, NATO ikmal malzemelerinin kendi topraklarından geçişine bile izin vermemektedir.

Çin'in Afganistan'a yönelik işgalin ve yeni yönetimin ilk yıllarındaki ilgisizliği sonraki dönemde yerini ekonomik ilişkilerin yoğunlaştığı bir döneme bırakmıştır. Çin son dönem itibarıyla Afganistan'ın yeniden yapılandırılması için ciddi çaba sarf etmektedir. Çin'in 2002 yılından itibaren sadece hibe olarak 150 mil-

yon dolar yardım yapmış, ayrıca Afganistan'ın yaklaşık 18 milyon dolar olan borcunu da silmiştir.

Çin'in Afganistan'daki ekonomik kazanımlarından en önemlisi 2007 yılında dünyanın en büyük ikinci bakır madeni olan Afganistan'daki Aynak madenini işletme hakkını alması olmuştur. Kabil'in güneyinde bulunan bu maden hem Afganistan için hem de Çin için çok büyük bir kazanç anlamına gelmektedir. Afganistan dünyanın sayılı bakır üreticilerinden birisi haline gelirken, Çin de sanayisi için çok önemli bir hammaddeye ulaşmış olacaktır. Çin bu maden projesine şimdiye kadar dört milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Hali hazırda madenin elektrik ihtiyacını karşılamak için 400 megavatlık enerji santrali kurulmuştur ve bu santral Kabil'in enerji ihtiyacının çoğunu karşılamaktadır. Ayrıca Çin Hindikuş dağlarından geçen ve Tacikistan'ı Pakistan'a bağlayan büyük demiryolu projesini de sırf bu maden yüzünden üstlenmiştir. Altı yılda tamamlanması hedeflenen bu projenin bin kadar Afgan için istihdam sağlayacağı ve Afgan hükümetine yıllık 400 milyon dolar kazandıracığı tahmin edilmektedir. Afganistan'ın toplam gayri safi milli hasılasının 7,5 milyar dolar civarında olduğu düşünüldüğünde toplam teminatı üç milyar dolardan başlayan bu projenin büyüklüğü ve Çin ve Afganistan için önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Daha da önemlisi, bu projenin başarıya ulaşması, madenin işletilmeye başlaması ve 30 yıllık süre içerisinde beklenen kârın elde edilmesiyle, Çin'in Afganistan'da yeni yer altı zenginliklerinde, petrol ve doğal gaz araştırmalarında da gözetilen ülke olması kaçınılmaz görünmektedir. Çin'in ülkedeki prestij yatırımı olan Aynak madeni yeni yatırımların kolaylaşmasına zemin oluşturacak olması açısından önemlidir.

Çin'in Afganistan'ın yeniden yapılanması aşamasında bir diğer önemli katkısı da dijital telefon hatları projesi olmuştur. Afgan Ulaştırma Bakanlığı'nın desteğiyle ZTE ve Huavvei gibi telekomünikasyon şirketleri Afganistan ileti-

sim ağlarının inşasını gerçekleştirme hakkını kazanmışlardır. Proje kapsamında 200.000 aboneye kadar destekleyebilen santraller kurulmuştur. Aynı zamanda santrallerin kontrolü ve işletmesi de Çinli mühendisler tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla Afganistan'ın telekomünikasyon güvenliği de Çin'in kontrolündedir. Aynı zamanda Çin, Parwan sulama projelerinde yer almaktadır. Bu proje Parwan vilayetinin su ihtiyacını büyük ölçüde giderecek bir projedir.

Çin'in gelecekte Afganistan'da yatırımlarını artırması beklenmektedir. Afganistan'ın otuz yıllık çatışma ortamında kesin anlamda tespit edilememiş ancak kısıtlı araştırmalarda varlığı ortaya konulmuş geniş doğal kaynakları mevcuttur. Bu zenginlik Çin'in büyüyen ekonomisi açısından elverişli bir arz potansiyeli yaratmaktadır. Her şeyden önce Çin ve Afganistan'ın karayolu bağlantısı vardır. Bu bağlantı, Afganistan'ın kaynaklarının Çin'e kolaylıkla aktarılmasını sağlayacaktır. Kolaylığın yanı sıra, karayolu bağlantısı arz güvenliğini de beraberinde getirmektedir. Çin'in deniz yoluyla gerçekleştirilen dış ticareti açısından ölümcül olan deniz ablukası ihtimali Çin'in Orta Asya ve Afganistan ile gerçekleştireceği ticaret bakımından söz konusu değildir. U.S. Geographical Survey'e göre Afganistan'ın kuzeyinde petrol ve doğalgaz rezervleri mevcuttur. Ayrıca Herat ve Panşir Yaylası arasındaki bölgede zengin demir rezervleri; Badakshan, Takhar ve Gazne bölgelerinde altın ve Jawkhar, Darband ve Aynak'da bakır madenleri bulunmaktadır. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda Afganistan'ın Çin'in kaynak ihtiyacı açısından önemi bir kez daha vurgulanmaktadır.

Sonuç

Özellikle ekonomik açıdan Afganistan'ın Çin için büyük avantajları beraberinde getirdiği değerlendirilmektedir. Bunun yanında bölgedeki diğer güçlerin -ABD, Rusya ve Hindistan- Afganistan'a yönelik izledikleri politikalar Çin'i aktif politika izlemeye mecbur

bırakmaktadır. Ayrıca son birkaç yıldır Pakistan ve Afganistan'ı tehdit eden terör saldırılarının bölgesel istikrarsızlığı körüklemesi Çin'in gözardı edemeyeceği bir gelişmedir. Afganistan'ın Peştun bölgelerinde ne kadar silahlı Uygur'un olduğu, bunların sınırı aşp ne sıklıkla Çin'e tehdit oluşturacakları gelecekte sorun teşkil etmeyebilir; ancak istikrarsız komşular, genel anlamda ve her açıdan Çin için uzun vadede tehdit oluşturacaktır.

Afganistan'ın Çin açısından ekonomi ve güvenlik alanlarında önemi büyük olmasına rağmen Çin'in Afganistan'a dair kapsamlı ve etraflı bir stratejiden yoksun olduğu değerlendirilmektedir. Orta Asya'dan Pakistan'a uzanan kuşakta stratejik çıkarları bulunan Çin, Afganistan'a olan ilgisizliğini öncelikle ekonomik alanda telafi etmeye girişse de Çin'in Afganistan ile ilgili stratejisinin derinleştirilmesi gerekmektedir. ABD'nin bölgedeki fiili varlığının azaldığı bu süreçte Afganistan açısından iki ihtimal Çin'in stratejik hesapları açısından etkili olacaktır. Birincisi, güvenlik durumunun kötüleşmesinin ekonomik gelişme ve yatırımlar açısından yaratacağı elverişsiz ortamdır. Bugüne kadar Çin, ABD'nin güvenliği sağladığı ortamın ekonomik nimetlerinden faydalanmaya çalışmıştır. Bu durum ABD'de büyük sıkıntı yaratmıştır. Ancak, Afganistan'da merkezi hükümetin zayıflığı sonucunda ekonomik yatırımların korunamaz hale gelmesi durumunda Çin'in mevcut yatırımları tehlikeye gireceği gibi geleceğe yönelik planladığı ekonomik avantajlar da elinden gidecektir. İkinci ihtimal ise jeopolitik anlamda Afganistan'daki azalacak ABD nüfuzunun Çin'in diğer rakipleri olan Rusya ve Hindistan tarafından doldurulmaya çalışılmasıdır. Bu devletler Afganistan'da her ne kadar ABD ölçüsünde sorumluluk almaya nyetli olmasalar bile, merkezi hükümet üzerinde oluşturacakları nüfuz Çin'in stratejik çıkarları açısından mevcut elverişli ortamı sıkıntıya sokacaktır. Bu iki ihtimal Çin'in Afganistan'ı Orta Asya ve Pakistan ile birlikte ele alacak, ekonominin yanına siyasi ve güvenlikle ilgili girişimleri de kapsayacak ve Afganistan'da istikar ve güven-

liğin sağlanmasına doğrudan hizmet edecek bir strateji geliştirmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3. Rusya'nın Afganistan Politikası

1979 yılında Sovyetler Birliği'nin 40. Ordusu'nun mevcut komünist hükümeti desteklemek amacıyla Afganistan'a girmesiyle başlayan Rus-Afgan savaşı, hem Sovyetlerin dağılması sürecine etkisi hem de Rusya'nın Afganistan'la bir türlü normalleşemeyen ilişkilerinin kaynağı olması nedenleriyle önemlidir. Aynı zamanda Afganistan'daki işgal koşulları ve direniş daha önce de bahsedildiği üzere mevcut devlet yapılanmasını dağıtmış ve ülkeyi halen içinden çıkamadığı bir ortama sürüklemiştir. 10 yıl süren işgalde 1,3 milyon Afgan hayatını kaybetmiş, 5,5 milyon kişi ülkeyi terk etmiş, 2 milyon insan da ülke içerisinde yer değiştirmiştir. Bu süreçte Afganistan'daki işgal ve direniş Sovyetlere milyarlarca dolara mal olmuş ve işgalin zirve noktasında Afganistan'da yaklaşık 100.000 asker görev yapmıştır.

Rusya ile Afganistan arasındaki ilişkileri 1979'dan Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadarki dönem ve 11 Eylül 2001 sonrası dönem olarak ele almak daha sağlıklı olacak ve ilişkilerin seyrinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Her iki dönem de Rusya'nın Afganistan üzerinde hakimiyet kurmaya çalıştığı ancak bunu çok sınırlı olarak başarabildiğini göstermektedir. NATO'nun Afganistan'a kadar etkisini genişletmesinin önünde duracak birkaç güçten birisi de Rusya'nın bölgedeki varlığını güçlendirmek olacaktır. Ayrıca Moskova'nın eski nüfuz alanlarını ne pahasına olursa olsun kaybetmeme siyasetinin en belirgin incelenebileceği yerlerden birisi Afganistan'dır.

Bölgenin etkin gücü olarak Rusya'nın Afganistan'la ilişkilerine önem vermesi doğaldır; fakat 1979'dan beri süren yıkıcı savaş, 1989'da askerlerini çektikten sonra dahi Rusya'nın bir türlü üzerinden atamadığı yenilgi psikolojisi Rusya-Afganistan ilişkilerinin

ana hatlarını belirlemektedir. Rusya-Afganistan ilişkileri iki bağımsız devletin ilişkilerinden çok, güçlü devletin zayıf devlet üzerinde etkisini derinleştirme çabasından ibaret görünmektedir. Rusya'nın bu politikayı uygulayabilmesinin, ABD'nin askeri operasyonu sonrasında bölgede oluşan şartlar nedeniyle, daha da kolaylaştığı değerlendirilmektedir.

1996'dan itibaren kısaca Kuzey İttifakı olarak adlandırılan Cephe-i Müttehid-i İslami hareketi İran ve Hindistan'la beraber Rusya'nın da desteğini arkasına almış ve 2001 sonunda Afganistan topraklarının yaklaşık % 10'una hükmeder hale gelmiştir. Bir diğer görüşe göre Kuzey İttifakına verilen Rus desteği, ABD'nin bölgede kendini göstermesinden önce Taliban'ın ortadan kaldırılması fikrine dayanmaktaydı. Böylece Taliban Rusya'nın sayesinde ortadan kaldırılacak ve ABD'nin Afganistan'da hakimiyet kurabilmesi için gerekli olan bahane de ortadan kalkmış olacaktı.

Kuzey İttifakı hareketi esas olarak Afgan devletin birbiriyle çatışan farklı etnik unsurları Taliban'a karşı birleştirmeyi amaçlayan bir şemsiye görevi görmekteydi. Peştun olmayan bu etnik gruplar temelde Tacik, Özbek ve Hazaralar oluşmuştur. Esasen Tacik unsurun İttifaktaki rolü Rusya açısından büyük öneme sahipti. Hem İran hem Tacikistan İttifaka destek veriyordu. İran'ın desteği Tacik nüfusun yoğun yaşadığı kuzey bölgelerin genelde Şii olmasıyla ilgiliydi. Tacikistan ise Rusya'yla bu konuda müttefik olmasının gereklerini yerine getirmekteydi. Hindistan da Taliban karşıtı herhangi bir oluşuma destek verme iradesinde olduğu için İttifakı desteklemekteydi. Hazaracat, Badahşan gibi bölgeler İran'a Şiilik bağlarından dolayı yakın duruyordu. İran, Rusya'nın da desteğini almış olan bu ittifaka arka çıkarak Şiiliğe karşı savaş açmak ve Şii bölgelerde baskı kurmaya eğilimli olan Taliban'a karşı mücadele etme iradesindeydi.

Bütün bu çabalara ABD'nin karşı çıkmaması, İran, Rusya ve Çin'in Taliban'a karşı hareket etmesi ile açıklanabilir. Ancak hem Rusya

hem de Çin'in ABD'nin bölge üzerinde kurmaya çalıştığı hakimiyetten rahatsızlık duyması nedeniyle Taliban karşıtı cephenin çok sıkı bağlarla kurulduğu da söylenemez.

İttifakın lideri General Ahmet Şah Mesut'un 2001'de suikasta kurban gitmesinden sonra gücünü önemli ölçüde yitiren hareket, varlığını ABD'nin Taliban karşıtı unsurlara desteğini arttırmasıyla sürdürmüştür. Hatta Afgan iç siyasetinin önemli aktörlerinden biri olma konumunu korumuş ve Hamid Karzai'nin devlet başkanı olarak seçilmesinde de belirleyici role sahip olmuştur.

Rusya'nın 11 Eylül sonrasında ABD ile Kuzey İttifakı'nın yaklaşmasına hızla adapte olması dikkat çekicidir. Moskova, Kabil'deki ABD güçlerine destek vermek ve Kuzey İttifakını sahiplenmek amacıyla Kabil yakınlarındaki Bagram'a 12 adet askeri nakliye uçağı ve 80 kişilik Afganistan uzmanları heyetini göndermişti. Daha sonra 2002 ve 2003 yıllarında Rusya koalisyon güçlerine ve ABD'ye özellikle kilit konularda istihbarat vermiştir; bu istihbarat içerisinde mayınlı arazileri gösteren haritalar gibi işe yarar bilgiler vardır. Bu şekilde Rusya Afganistan'da hala söz sahibi olduğunu ve bilgisine başvurulması gerektiğini vurgulamayı amaçlamıştır.

Rusya ile Afganistan arasındaki ilişkiler hiçbir zaman yöneten-yönetilen ilişkisinin üzerine çıkamamıştır. Sovyet döneminden kalan bu alışkanlığın yerleşmesinde çözülemeyen sorunların varlığı da etkili olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 20 Aralık 2001'de aldığı kararla kurulan Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'ne (İSAF) katılmayan Rusya, Afganistan politikasını bağımsız yürütme yolunu seçmiştir. İSAF dışında kalmanın Rusya'nın askeri stratejisinin bir gereği olduğu düşünülmektedir. Moskova, askeri varlığının İSAF gibi uluslararası bağlayıcılığı olan ve ABD'nin sözünün geçtiği bir askeri organizasyon içerisinde yürütmektense Kuzey İttifakı gibi uzun süredir bildiği ve kısmen kontrol ettiği hem siyasi hem askeri bir yapı içerisinde yer almayı daha uygun bulmuştur.

2001'de kurulan Karzai hükümetinde Taciklerin kilit görevlere gelmesi Rusya açısından büyük bir avantaj olmuştur. Karzai kabinesinde Tacik kökenlilerden içişleri bakanlığını Yunus Kanuni, dışişleri bakanlığını Abdullah Abdullah almıştı. Kuzey İttifakının lideri Ahmet Şah Mesut'un yerine geçen savunma bakanı, sonradan Mareşal unvanını alan, General Muhammet Fehim de Taciktir. Özellikle Fehim'in, 1992'de yıkılan Afgan komünist rejimi zamanında Kabil'de gizli polis olarak görev yapmış olması, onun eskiden beri Ruslarla çok yakın iş birliği içerisinde olduğunu göstermektedir.

Şubat 2002'de Mareşal Fehim'in Rusya'ya yaptığı ve bir hafta süren ziyaretin detayları tam olarak bilinmemektedir; ancak sıra dışı bir şekilde uzun süren bu ziyarette Fehim, Rus Savunma Bakanı Sergei Ivanov'dan kapsamlı teknik ve askeri destek sözü almıştır. Fehim'den yaklaşık bir ay sonra Moskova'yı ziyaret eden Karzai, Putin'den Afganistan ordusunun yeniden inşasına yardım ve destek sözü almıştı. Eylül 2002'de Afganistan'ı ziyaret eden Ivanov bu ülkeye nakliye helikopterleri, muhabere sistemleri, anti-tank füzeleri, roketatarlar, piyade tüfekleri ve zırhlı kamyonları kapsayan 40 milyon dolar değerinde askeri araç ve teçhizat sözü vermiştir. Ekim 2002'de Afganistan'ı ziyaret eden Federal Güvenlik Teşkilatı (FSB) başkanı General Nikolay Patruşev ise Afgan istihbarat biriminin kurulmasına öncülük edeceğini açıklamıştır.

Bu askeri ve istihbarat konularındaki iş birliğinin amacının Afganistan'ı güçlendirme çabasından çok ülkedeki Rus etkisini derinleştirmek olduğu açıktır. ABD'nin Afganistan'ı işgalinden sonra ülkede ironik bir biçimde artan Rus etkisi Rusya'nın hâlâ iki kutuplu dünyanın küresel aktörü olduğu izlenimi vermesine dayanak oluşturmuştur. 11 Eylül'den hemen sonra ABD'nin, El-Kaide ve Taliban'la mücadelesinde Rusya'nın yardımını açıkça talep etmesi Soğuk Savaşın bitiminden sonra bir ilk olmuştur. Rus Dışişleri'nin yetenekli ismi Yevgeni Primakov için Afganistan'da ku-

rulacak her Rus tesisi ve her kişisel bağlantı Rusya'nın küresel rolüne işaret edecektir. Bir başka açıdan, Rusya Afganistan'daki etkisini bu gibi çabalarla gerçek anlamda arttıramasa bile, yakın ve köklü işbirliği içerisinde olduğu görüntüsü sergilemelidir. Bu durumun, ABD gibi 2000'li yıllarda bölgede sözü geçmeye başlayan küresel güçlere karşı Rusya'nın vermeye çalıştığı bir mesaj olabileceği değerlendirilmektedir.

Rusya Afganistan'da ekonomik olarak da etkin olmaya çalışmıştır. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin temel motivasyonu Afganistan'ın sahip olduğu doğal gaz ve petrol rezervleridir. Bir diğer deyişle Afganistan'a yönelik Rus ekonomi politikasının Sovyet Rusya'nın izlediği politikadan pek farkı yoktur. Savunma Bakanı İvanov'un Eylül 2002'de Afganistan'a yaptığı ziyarete Afgan petroleri ile yakından ilgilenen Rosneft şirketinin yöneticileri de katılmıştır.

Öte yandan Rusya'nın Afganistan'daki ekonomik çıkarları ABD'nin çıkarlarıyla çatışmaktadır. Moskova, ABD menşeli şirketlerin Afganistan toprakları üzerinden Orta Asya ve Pakistan'ı bağlayacak petrol boru hatları inşa etmesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Moskova'nın isteği Orta Asya petrolerinin Batı pazarına kendi toprakları üzerinden götürülmesidir. Enerji nakil hatları konusunda Afganistan'ın güvenli ve istikrarlı bir ülke olmaması nedeniyle enerji politikalarının ciddi anlamda Rus politikasına etki ettiğini söylemek mümkün değildir. Bu ancak ABD-Rusya rekabetinin bir unsuru olarak düşünülebilir; yoksa hiçbir ülkenin Afganistan'da ciddi enerji yatırımları bulunmamaktadır.

Rusya'nın Bölgeyle İlgili Çıkarları ve Öncelikleri

Uyuşturucu ve Terör

İki ülke arasındaki en önemli sorunlardan birisi uyuşturucu ticaretidir. Rusya'nın Tacikistan'da konuşlanmış askerleri her ne

kadar uyuşturucu ticaretini engellemeye çalışıyor görünse de, askerlerden bazıları'nın bu ticarete ortak olduğuna dair raporlar Rusya'yı zor durumda bırakmaktadır. Anton Surikov'un raporuna göre Rus askerlerinin muhafızlık yaptıkları Tacikistan-Afganistan sınırından Haziran 2001'de yine Rus askeri uçaklarının Rusya'ya kaçırılmasına ve uyuşturucu mafyasına satılmasına aracılık ettiği belirtilmekte; bunun yanı sıra bu sınır bölgesinin günümüze kadar en yoğun uyuşturucu trafiğinin yaşandığı bölge olageldiği de basında yer almaktadır.

Uyuşturucudan elde edilen gelirin neredeyse tamamı silah ticaretinde ve terörist faaliyetlerde kullanılmaktadır. Dolayısıyla uyuşturucu ile mücadelede Rusya'nın zaaf göstermesi terörle mücadelede zaaf oluşmasına, sınır kontrolünün zorlaşmasına neden olmaktadır.

Rusya'nın 11 Eylül sonrası ABD'ye destek vermesinde sebeplerinden biri kendi içinde yaşadığı Çeçenistan sorununa uluslararası haklılık kazandırmaktır. Rusya, bu olayları aynı zamanda Çeçenistan sorununu çözme fırsatı olarak görmüştür. Terörist saldırıların hemen ardından bütün uluslararası terör hareketlerine karşı olduğunu açıklayan Rusya, uluslararası terör ve Çeçenistan arasında sürekli bir bağ kurmaya çalışmıştır. Bu adımla da "terörist" olarak nitelendirdiği Çeçenlerle mücadeleye uluslararası haklılık kazandırmaya çalışmıştır.

Rusya'nın Afganistan'ı da Pakistan'a yönelttiği gibi terörizme zemin olmakla suçlaması devlet politikasının bir parçasıdır. 2002'de ilk defa Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı Aleksandr Losyukov tarafından Çeçen savaşçılarının Afganistan'daki terörist kamplarda eğitim aldıkları iddia edilmiştir. Afganistan'daki otoritenin Pakistan'dan Çeçenistan'a silahlı milislerin sürekli gönderilmesine göz yumduğu vurgulanmıştır. Bu iddianın zamanlanması Rus-Afgan ilişkilerinden çok Rusya'nın küresel düzeyde verdiği mesajın bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu mesajın sürpriz bir

biçimde adresini bulması ve ABD Başkanı George W. Bush'un Rusya'nın ciddi bir politika değişimi yaşadığını düşünmesi dikkate değerdir. Hâlbuki Rusya, Afganistan'daki terör kampları sorununun ABD ve müttefikleri tarafından çözülemediğine işaret etmekte, Afganistan kaynaklı güvenlik sorununun kendi iç meselelerine doğrudan etki ettiğini belirtmekte ve kendisine müdahale hakkı doğduğunu ima etmektedir.

Sorunun ikili ilişkilere bakan yönünde ise Afgan resmi söylemi, Rusya'nın endişelerinin paylaşıldığı şeklinde ortaya çıkmıştır. Afganistan'ın Moskova Büyükelçiliği Müsteşarı Gülcem Saki Gayret her iki ülkenin de terörizm tarafından tehdit edilmekte olduğunu ve ülkesindeki sorunun aslında Rusya'nın Çeçenistan sorununa denk olduğunu ifade etmiştir. Rusya'nın terörizm söylemini bu kadar rahat kullanabilmesi, bir açıdan gerçek endişelerin yansıması olsa da, Çeçenistan'daki sorunu küresel terörizm olarak adlandırmaya ve Çeçenistan'daki Rus varlığını meşrulaştırmaya çalışması olarak değerlendirilmektedir.

Rusya ve ABD'nin Afganistan ve Taliban konuları üzerinde görüş birliği arayışları 11 Eylül'den önce başlamıştır. Moskova'yı ziyaret eden ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage Rusya'nın Taliban karşıtı tutumunu anladıklarını ve Afganistan'daki temel sorunun Taliban'ın varlığı olduğunu ifade etmiştir.

ABD'nin 2001 yılındaki Afganistan operasyonu sonrası Rusya, bölgeye yönelik olarak ABD ile iş birliği politikası izlemiştir. Rusya, kökten dinciliğin Orta Asya'ya yayılma ihtimalinden kaygılanmış ve bu durumun sadece Rusya'nın etki alanının korunması önünde engel yaratmakta kalmayacağını, Rusya'nın Müslüman bölgelerine de taşınabileceğini düşünmüştür.

Rus lideri Vladimir Putin'in, 2001'in sonlarında ABD liderliğinde Afganistan'da başlayan müdahalesini desteklemesinin ve Washington'ın Orta Asya'da askeri üsler kurmasına izin vermesinin arkasındaki uzlaşma da bu endişeden kaynaklanmaktadır.

11 Eylül saldırısından bir hafta sonra ise Ar-

mitage Moskova'ya giderek Rusya'dan Taliban ve El-Kaide ile mücadelede kapsamlı destek talep etmiştir. Bu desteğe Rusya'nın Afganistan'a asker göndermesi de dahildir.

Rusya ile ABD şüphesiz Afganistan konusunda birbirlerini dengelemeye, birbirlerinin nüfuz alanı oluşturma çabalarını engellemeye çalışmışlardır. Ancak Armitage'ın girişimleri, iki devletin aynı zamanda bir tür ortaklık içinde olduğunu da göstergesidir. Moskova, Afganistan'daki ABD/NATO varlığının, Rusya'nın Orta Asya'daki çıkarlarına hizmet etmediğinin farkındadır. Bu nedenle Rusya, ABD'nin Orta Asya'daki etkisinin giderek artmasından endişelenmektedir ve ABD varlığını yok etmek için, yok edemese bile en azından bunu en aza indirmek için çalışmaya devam etmektedir. ABD ile iş birliği, Pentagon'un Orta Asya'da birbiri ardına askerî üsler edinmesi ve Orta Asya Cumhuriyetleriyle ilişkilerini geliştirmesi ile bozulmaya başlamıştır. ABD, Afganistan operasyonları sonrası Rusya'nın dış politika ve millî güvenlik konseptlerinde oldukça önemli bir yer tutan «Yakın Çevre» politikasını âdeta ortadan kaldırarak Orta Asya ülkelerinde peş peşe askerî üsler edinmeye başlamıştır. Bu sebeple Moskova'nın ABD'ye verdiği desteğin en önemli sebeplerinden birisi olan uluslararası teröre karşı iş birliği gerekçesi bir süre sonra en azından Rusya açısından geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Başlangıçta Rusya'nın Çeçenistan politikasına fazlaca karışmayan Batı'nın, zaman geçtikçe sesini yükseltmeye başlaması ve ABD'nin Orta Asya'dan sonra başta Gürcistan olmak üzere Güney Kafkasya'da da askeri ve politik mevcudiyetini artırması, Moskova'da ABD'ye verilen desteğin sorgulanmasına neden olmuştur.

Rusya, 11 Eylül sonrasında Taliban yönetiminin Batılı güçler tarafından etkisizleştirilmesinden sonra er ya da geç Afganistan'ın kendi nüfuz alanına gireceğini hesap etmektedir. Vladimir Putin yönetimindeki Rus siyasetinin giderek daha merkezi ve daha güç odaklı hale gelmesiyle beraber Afganistan, ABD ve Avrupa Birliği'ne Rus etkisinin ispat edilebileceği bir zemin olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun görünen nedeni, Batı'nın son tahlilde Afganistan'da kalıcı olmayacağı ve ülkenin

Rusya, Hindistan ve Pakistan gibi bölgesel güçlerin etkisi altında kalacağı öngörüsüdür.

Dolayısıyla Rusya'nın Afganistan'a bakışı, bir önceki bölümde değinilen Rusya-Hindistan-Pakistan üçgeninden bağımsız olarak değerlendirilemez. Aralık 2002'de Rusya Federasyonu Savunma Bakanı Sergey Ivanov Pakistan'ın Afganistan'ı istikrarsızlaştırmaya çalıştığını ve Hamid Karzai hükümetini güçsüzleştirecek politikalar izlediğini ileri sürmesi de bu üçlünün güç mücadelesi bağlamında değerlendirilmelidir. Rusya'nın amacı Afganistan'da Rusya ile ABD'nin güdümünde bir yönetim oluşturabilmektir. Böylece, Afganistan'ı tamamıyla kaybetmeyecek, kendi etkisi altında bulunan Orta Asya ülkelerine gücünü yeniden ispatlayacak ve küresel bir güç olduğunu tüm dünyaya gösterebilecektir.

Orta Asya'da ABD'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmesini hep tepkiyle karşılayan Rusya, Afganistan'a bölge ülkelerinden çok kendisinin yardım edebileceğini sürekli ifade etmektedir. Nitekim Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Afganistan'da Rusya'nın iş birliğine hazır olduğu mesajları vermektedir. Bu mesajlara 2008 yılından itibaren Rusya'nın Afganistan'da NATO'ya kendi güdümündeki Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) vasıtasıyla iş birliği teklifleri eklenmiştir. Bölgesel bir güvenlik anlayışı çerçevesinde Rusya liderliğinde kurulan ve hâlâ yapılanma aşamasında olan KGAÖ'yü Moskova, Orta Asya'nın güvenlik mekanizması yapmak ve bu çerçevede Afganistan'a müdahil olmak istemektedir. Rusya'nın terörle mücadele iş birliği konsepti çerçevesinde KGAÖ'yü Afganistan'a eklemek istemesine rağmen ABD ve NATO buna sıcak bakmamaktadır.

Bölgedeki gelişmelere güvenlik cephesinden bakıldığında ise Afganistan'da aktörlerin sorunları, askerî-güvenlik denklemi açısından gördüğü, askerî üs arayışlarından anlaşılmaktadır. Oysa Afganistan'da sorunlar, askerî-güvenlik boyutunun yanında siyasi, sosyo-ekonomik gibi alanları da kapsamaktadır. Askerî olmayan sorunlara karşı yine askerî tedbirlerin uygulanması bugüne kadar görüldüğü gibi başarı getirmemesine rağmen

Afganistan için bugün de askerî üs arayışlarının devam etmesi, bölgedeki sorunun Afganistan boyutunu aştığını göstermektedir. ABD'nin Afganistan'a kalıcı yerleşerek bölgeyi kontrol etme stratejisi izlemesi ve buna karşı Rusya'nın ABD'nin bölgedeki varlığını temizlemek politikası gütmesi, Afganistan'daki temel sorunun büyük güç politikasından ibaret olduğuna işaret etmektedir.

ABD'nin bölgede güç kaybetmesi ve Afganistan'da NATO'nun başarısız olması, Rusya'nın Afganistan'a müdahil olacağı bir NATO-CSTO yakınlaşma sürecine işaret etmektedir. Bu bağlamda Rusya, ABD ve NATO'ya, iş birliği adı altında kendi güdümündeki KGAÖ ile Afganistan'a eklenme politikası izlemektedir. KGAÖ'nün NATO'yla iş birliği yapmasına müsaade edilmesinin Rusya'nın bölgedeki egemenliğinin tanınması ve aynı zamanda KGAÖ'nün de uluslararası anlamda tescil ettirilmesi anlamına geleceği söylenebilir.

Sonuç

Rusya'nın gelecekte nasıl bir Afganistan politikası izleyeceğini saptamak çok zor değildir, çünkü Moskova'nın hem Orta Asya hem Güney Asya siyaseti Sovyetler döneminden beri çok da değişmeyen bir görüntü sergilemektedir. Son dönemde Rusya Federasyonu Başkanı Dimitri Medvedev, Putin'in ABD ile çatışmadan kaçınarak Afganistan konusunda anti-terör müttefikliği siyasetini devam ettirdiği söylenebilir. 11 Eylül sonrasında ABD ile Afganistan konusunda iş birliği yapılması, Putin'in danışmanlarının karşı çıkmasına rağmen şahsen benimsediği bir politikadır. Bu, Rusya'nın "Batılı" bir güç olduğu tespitiyle beraber yürütülmektedir. Rusya'nın yakın gelecekte Güney Asya'da Batı yanlısı bir politika izlemesi olası değildir. Çünkü Orta Asya'yı, bölgesel ve küresel terörizmi ve askeri operasyonları ihtiva eden her türlü durumda Rusya ile Batı'nın çıkarları çatışmaktadır. Rusya'nın dış politikasında Afganistan, ABD, Çin, Hindistan ve Pakistan denklemine düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir değişkendir.

KAYNAKÇA

AFRIDI, Jamal, 2009. "China-Pakistan Relations", *Council on Foreign Relations*, CFR Publications.

ASHRAF, Tariq Mahmud, 2008. "Afghanistan in Chinese Strategy Toward South and Central Asia", *China Brief*, 8/10.

CORDESMAN, Anthony H., 2010. "Afghan War at End 2009," Crisis and New Realism, *Center for Strategic and International Studies*.

EKŞİ, Muharrem, 2009. "Afganistan'da NATO-KGAÖ Yakınlaşma Sürecine Doğru," <http://guneyturkistan.wordpress.com/2009/02/24/afganistan%E2%80%99da-nato-kgao-yakinlasma-surecine-dogru/> Erişim Tarihi: 24 Mart 2010

GUITTA, Olivier, 2009. "Tackling The Afghanistan-Pakistan Problem: Part 3", *Middle East Times*.

KATZMANN, Kenneth, 2010. "Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy," *CRS Report for Congress*.

KULOĞLU, Armağan, 2010. "ABD'nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye'nin Durumu," *Orta Doğu Analiz*, 1/13.

MALEK, Martin, 2004. "Russian Policy Toward South Asia: An Update", *Asian Survey*, 44/3.

NARANG, Vipin, 2009/10. "Posturing for Peace? Pakistan's Nuclear Postures and South Asian Stability", *International Security*, 34/3.

SINGH Gunjan, 2010. "China's Afghanistan Policy", *Institute of Peace and Conflict Studies Publications*, No:3040.

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat
 Prof. Dr. Hayati Aktaş
 Doç. Dr. Veysel Ayhan
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Doç. Dr. Özlem Tür
 Habib Hümmüzlü
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen
 Yrd. Doç. Dr. Canat Mominkulov
 Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya
 Dr. Abdullah Alshamri
 Dr. Neslihan Kevsir Çevik
 Dr. Didem Daniş
 Dr. Jale Nur Ece
 Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)
 Dr. Yaşar Sarı
 Dr. Bayram Sinkaya
 Dr. Süreyya Yiğit
 Av. Aslıhan Erbaş Açikel
 Fazıl Ahmet Burget
 Volkan Çakır
 Esra Demir
 Bilgay Duman
 Ogün Duru
 Noyan Gürel
 Selen Tonkuş Kareem
 Oytun Orhan
 Sercan Doğan
 Nebahat Tanriverdi
 Uğur Çil
 Nazlı Ayhan
 Leyla Melike Koçgündüz
 Ufuk Dönel
 Göknil Erbaş
 Aslı Değirmenci
 Jubjana Vila
 Mavjuda Akramova

ORSAM Başkanı
 ORSAM Trabzon Temsilcisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, ORSAM Avrasya Stratejileri Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu - El Farabi Kazak Milli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
 ORSAM Danışmanı, Avrasya
 ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bıçkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Atatürk Üniversitesi
 ORSAM Danışmanı, Avrasya
 ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Afganistan
 ORSAM Danışmanı, Afrika - ORSAM Antananarivo (Madagaskar) Temsilcisi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
 ORSAM Yönetici Editörü
 ORSAM İzmir Temsilcisi
 ORSAM Erbil (Irak) Temsilcisi
 ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu & Projeler
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Karadeniz
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
 ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden
 Dr. Seyfi Kılıç
 Kamil Erdem Güler
 Çağlayan Arslan

ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
 ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
 ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı
 ORSAM Uzman Yardımcısı, ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid
 Prof. Dr. Hayati Aktaş
 Hasan Alsancak
 Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Prof. Dr. Ahat Andican
 Prof. Dr. Dorayd A. Noori
 Prof. Dr. Tayyar Arı
 Prof. Dr. Ali Arslan
 Başar Ay
 Prof. Dr. Mustafa Aydın
 Doç. Dr. Ersel Aydınli
 Doç. Dr. Veysel Ayhan
 Prof. Dr. Hüseyin Bağcı
 İtir Bağdadi
 Prof. Dr. İdris Bal
 Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar
 Kemal Beyatlı
 Barbaros Binicioğlu
 Prof. Dr. Ali Birinci
 Doç. Dr. Mustafa Budak
 Dr. Hasan Canpolat
 E. Hava Orgeneral Ergin Celasin
 Volkan Çakır
 Doç. Dr. Mitat Çelikkpala
 Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya
 Dr. Didem Daniş
 Esra Demir
 Prof. Dr. Volkan Ediger
 Prof. Dr. Cezmi Eraslan
 Prof. Dr. Çağrı Erhan
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen
 Dr. Amer Hasan Fayyadh
 Av. Aslıhan Erbaş Açikel

Irak Danıştay Eski Başkanı
 ORSAM Trabzon Temsilcisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
 ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
 Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
 Türkiye Tekstil Sanayi İşveren Sendikası Genel Sekreteri
 Kadir Haş Üniversitesi Rektörü
 Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 İzmir Ekonomi Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
 TBMM 24. Dönem Milletvekili
 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
 Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
 Ortadoğu Danışmanı
 Polis Akademisi Öğretim Üyesi
 Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
 İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
 23. Hava Kuvvetleri Komutanı
 ORSAM Danışmanı, Afrika
 Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 YOK Başkanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
 İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
 Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
 Ankara Üniversitesi ATAUM Müdürü, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
 ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku

Timur Göksel
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Habib Hümmüzlü
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. Tuğrul İsmail
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Selçuk Karaçay
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Doç. Dr. Mustafa Kibaroğlu
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Dr. Bahadır Pehlivanlı
 Prof. Dr. Victor Panin
 Doç. Dr. Frate Purtaş
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Ersan Sarıkaya
 Dr. Bayram Sınkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Zaher Sultan
 Dr. Irina Svistunova
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Dr. Ermanno Visintainer
 Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Dr. Süreyya Yiğit

Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Türkiye Cumhuriyeti Bağdat Büyükelçisi
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üni. İktisat Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
 Gazi Üni. Uluslararası İlişkiler Bölümü TÜRKSOY Genel Sekreter Yard.
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 Türkmeneli TV – (Kerkük, Irak)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Atatürk Üniversitesi
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
 Rusya Strateji Araş. Merk. Türkiye-Ortadoğu Araş. Masası Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üni. Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yardımcısı (KKTC)
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 St. Petersburg Şehir Par. Milletvekili, St. Petersburg Üni. (Rusya Fed.)
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
 Bülent Aras
 Tayyar Arı
 İliker Aytürk
 Recep Boztemur
 Katerina Dalacoura
 F. Gregory Gause
 Fawaz Gerges
 Ahmet K. Han
 Raymond Hinnebusch
 Rosemary Hollis
 Bahgat Korany
 Peter Mandaville
 Emma Murphy

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Uludağ Üniversitesi
 Bilkent Üniversitesi
 Orta Doğu Teknik Üniversitesi
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Vermont Üniversitesi (ABD)
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Kadir Has Üniversitesi
 St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 George Mason Üniversitesi (ABD)
 Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
 Hasan Kanbolat
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 ORSAM Başkanı
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Dan., Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Böl. Başkanı